

Danmarks Biblioteksskole sætter bibliotekarprofessionen til debat...

Af Karen Harbo og Mette B. Grundsøe

... på en temadag med afsæt i den nyligt udkomne bog: **Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknolog.** Redigeret af Trine Schreiber og Hans Elbeshausen. Kbh., Samfundslitteratur, 2006.

Karen Harbo
Udviklingskonsulent
har@asb.dk

Mette B. Grundsøe
Cand.scient.bibl.
mbg@asb.dk

Denne artikel er inspireret af temadagen og vores bidrag til debatten om den bibliotekariske profession. Artiklens pointe er kort sagt, at opfordre alle til at komme på banen og deltage i værdidebatten. For hvad kommer vi fra og hvor skal vi hen?

På vores arbejdsplads er holdningen, at udvikling og fornyelse er en vigtig satsning. Biblioteket må være en drivkraft ikke alene for egen skyld, men for den uddannelsesinstitutionens skyld, som biblioteket er sat i verden for at tjene. At matche udviklingen i uddannelserne, som igen afspejler samfundsudviklingen, er en af de fornemmeste opgaver. Udvikling og fornyelse kræver, at man kan lægge gammel praksis bag sig og tænke nyt. Det kan imidlertid være svært, når praksis er dybt forankret i tradition og forventning. På den måde kæmper vi i en vis forstand mod os selv. For branchen og professionen er solid – ingen tvivl om det. Men er det nok til at sikre biblioteksinstitutionerne – og bibliotekarerne – fortsat samfundsmæssig berettigelse?

Vi så temadagen som en chance til at få mulighed for at blive inspireret og udfordret på bibliotekarfaget. Det var der rig mulighed for på temadagen *Bibliotekarerne – en profession i forandring*. Programmet var en perlerække af oplægsholdere indenfor det biblioteks- og informationsvidenskabelige domæne og beslægtede emneområder. Vores forventninger var på forhånd høje – ikke mindst var vi spændte på at høre den nybagte rektor ved Danmarks Biblioteksskole Lars Qvortrup sætte scenen for en fremadrettet

professionsvision. Forventningerne til dagens program blev bestemt ikke gjort til skamme.

Vi finder det værdifuldt, at Danmarks Biblioteksskole stiller sine forskere til rådighed som inspiration til diskussion af den bibliotekariske ekspertise. Temadagen programsatte forskellige bud på, hvilken rolle bibliotekarerne og biblioteksinstitutionerne skal spille i fremtiden. Historisk set er bibliotekaren kendetegnet ved at have en praksisviden og erfaring inden for en profession. Vi har en faglighed, der bygger på et teoretisk, videnskabeligt og professionsetisk grundlag, ligesom vi har kompetencer på et givent, selvstændigt niveau. Vi må samtidig tørt konstatere, at vi nok også er kendt i offentligheden for knolden i nakken og den plisserede nederdel – og har vi selv svært ved at gøre op med den diskurs?

Vi repræsenterer to generationer af bibliotekarer. Mette, cand. scient. bibl., uddannet i 2006, er, med halvandet år i praksis, ny i branchen. Karen, bibliotekar og Master i It, Sprog og Læring, har med 21 års ansættelse bag sig fulgt fagets og branchens udvikling siden 1986. Vi arbejder sammen i udviklingsfeltet bibliotek og læring og ser at finde løsninger på, hvordan biblioteket integreres med det omgivende læringsmiljø.

Her er vores bud på hvad temadagen gav af perspektiver. Først følger Mettes indtryk, hvorefter Karen tager tråden op.

Dagen blev indledt ved Olof Sundin under overskriften *Informationskompetence, IKT og bibliotekarers professionelle ekspertise*. Sundin,

som er Universitetslektor ved Lund, beskæftiger sig med de bibliotekariske kundskaber og udviklingen af professionen i lyset af informations- og kommunikationsteknologien (IKT). Sundins primære pointe er at fokusere på ”empowerment” som model til at understøtte den enkeltes informationskompetence. IKT-udviklingen har rykket ved forholdet mellem bruger og bibliotekar. Brugeren har i dag adgang til information, som tidligere var kontrolleret af den professionelle. Det stiller langt større krav til måden, vi møder vores brugere på. Ligesom brugeren skal have tillid til, at bibliotekarerne forstår at håndtere informationsområdet.

For Sundin er konsekvensen, at bibliotekarer og informationsspecialister bør arbejde målrettet med informationskompetence og vidensinteresser hos den enkelte bruger eller gruppe af brugere. Han nævner netop brugerundervisning som en aktivitet, der understøtter ”user empowerment”. Sundin udfordrer os til at reflektere over vores professionelle rolle som faciliterende frem for at være ledende. Bibliotekaren skal skabe dialog og refleksion blandt målgruppen. Som professionelle bør vi stille åbne, udviklende og reflekterende spørgsmål, der understøtter brugerens læreproces og udvikling af informationskompetence. Ikke neutrale refleksioner, men refleksioner som tager afsæt i brugerens jobmæssige, personlige, sociale og uddannelsesmæssige kontekst og behov. Den professionelle skal hverken dominere, bestemme, tage lederskab eller tage ejerskab af enten processen eller resultatet. Men hun skal stille sig selv

Sundin understreger på den måde, at pædagogiske og kommunikative kompetencer er fundamentet for bibliotekarens møde med brugerne og andre fagprofessionelle.

Oplæg fra temadagen ses på
www.db.dk/kon/temadag

og sin faglige viden til rådighed, så det giver mening for brugeren. Sundin understreger på den måde, at pædagogiske og kommunikative kompetencer er fundamentet for bibliotekarens møde med brugerne og andre fagprofessionelle. Samtidig er det helt centralt, at den professionelle formår at reflektere over egne kompetencer og udsyn.

Jeg får helt lyst til at sige: Hørt! Men gad vide, om mine kolleger i salen er ligeså begejstrede, som jeg er?

Det får jeg ikke umiddelbart lejlighed til at forfølge, for Sundin giver straks stafetten videre

til Lars Qvortrup. Under overskriften Videnssamfundet, videnshåndtering og behovet for vidensaktører ridser Qvortrup kort samfundsudviklingen fra industri- til videnssamfund op. Videnssamfundets største udfordring er netop overskud af kompleksitet og information, hvilket kræver systematisk viden om viden og systematisk inddeling af viden i kategorier. Om viden perciperes som essens eller kompetence, dvs. en evne til at tilegne sig mere viden, er ikke mindst centralt for biblioteker og bibliotekarens rolle som vidensaktør. Qvortrup fortsætter sin analyse. Kompleksitet i samfundet håndteres gennem

viden og viden skabes i kraft af læring. Vi ved fra vores egen hverdag, at læring og forandring går hånd i hånd. Qvortrup tager dette en kategori videre og giver et bud på, hvordan virksomheder og organisationer indrettes, så de fremmer læring. Læring og moderne dannelse er at kunne reflektere over og overskride sin egen dannelse. For hvad sker der i samfundet med vores dannelsesidealer, med biblioteksrummet og med de digitale ressourcer? Hvordan fungerer biblioteket og bibliotekaren som ressource i samfundet og hvordan udnyttes de nye medier?

Sundin understreger på den måde, at pædagogiske og kommunikative kompetencer er fundamentet for bibliotekarens møde med brugerne og andre fagprofessionelle.

Biblioteker eksisterer ikke længere i kraft af sig selv, men må relatere sig til ikke bare en, men flere institutionelle kontekster – politikere, brugere og interessenter.

Lad os tage en snak om det – og det gør Qvortrup så sandelig.

Jeg oplever, at mange frustreres og spørger – hvad skal jeg dog anvende al den teori til? Bibliotekarer agerer i praksis! Synspunktet popper da også op i løbet af temadagen. Men netop gennem teori, perspektivering og debat af vores daglige virke i organisationerne har vi mulighed for at flytte os i tid og rum. Flytte os fra rutiner, arbejdsgange og pragmatisk hverdagsbevidsthed til et andet sted, hvor vi styrkes i at samle tråde, sætte fokus, se nye sammenhænge, kommunikere, diskutere, inspirere. Refleksionsrummet muliggør, at vi agerer hensigtsmæssigt i forhold til de brugerbehov og vidensinteresser, vi er sat i verden for at facilitere og understøtte.

Qvortrup er næsten ikke til at stoppe, mens han engageret og vidende fremfører visioner og indsatsområder for Danmarks Biblioteksskole og problematiserer den bibliotekariske professionsforståelse. Det vil gå for vidt at redegøre for Qvortrups teoribygning i detaljer. Jeg kan kun opfordre til at læse hans bøger og blive klogere på mysteriet om viden, læring og dannelse. Det er en spændende historie, som rækker ind i fremtiden og tilfører energi til biblioteket og bibliotekaren som ressource i samfundet.

Nu til Karens indtryk af temadagen! Laura Skouvig og Trine Schreiber sætter historisk fokus på bibliotekarprofessionen.

Laura Skouvig, adjunkt ved Danmarks Biblioteksskole fortæller dygtigt og levende, om hvordan bibliotekaren opstod, biblioteksverdenen anno 1900 og om den tids bibliotekarers arbejde og faglighed. Til fagligheden hørte en lang række personlige egenskaber baserende sig på dannelse defineret som åndelig elasticitet og uafhængighed, desuden praktisk begavelse og besiddelse af ordenssans, petitesse, tålmodighed og imødekommenhed. Dyder som i dag kan synes gammeldags – eller hænger de stadig ved? Bibliotekarfagets pionerer fremstår under alle omstændigheder, i Skouvigs fremstilling, som banebrydende; nemlig spydspidser i arbejdet med oplysning og almen dannelse af samfundets borgere og opdragelse til demokrati.

Trine Schreiber gør derefter springet op i tiden til 1960'erne og frem. 1960'ernes biblioteker ansås fortsat for at være kvalificerede formidlere af universel viden. Pendulet svingede imidlertid fra det aktive ”at virke for” til det mere passive ”at stille til rådighed”. Bibliotekaren spillede nu en mere neutral rolle. En forløber for 1970'ernes institutionsekspansion og invitation til aktiv brugerinddragelse – brugerne skulle høres! Folkeoplysningsopgaven afløstes af den socialistiske diskurs, som prægede årtiet på kultur- og uddan-

ningsfronten. 1980'erne og 1990'erne prægedes til gengæld af teknologiens accelererende indtog på scenen. Fascinationen af informationsteknologiens anvendelsesmuligheder i fagets virke, og gradvist også på brugerniveau, tog til. Man gik fra en indholds- til en teknologisk orientering og teknologien revolutionerede bibliotekernes verden.

Og bibliotekarprofessionen i det 21. århundrede? I Schreibers opfattelse mestrer dagens og morgendagens bibliotekarer de mange digitaliserede systemer og medier og byder ind med fagets erfaring for pædagogisk formidling netop i denne kontekst – pædagogisk systemdesign. Men bibliotekarer har ikke længere monopol på disse områder, andre professioner vil, og kan, konkurrere. Et forhold det er vigtigt for professionen at erkende og forholde sig proaktivt til. Mellem de to yderpoler, professionsmonopol og professionsopløsning, kunne dog findes et pragmatisk felt for handling – og forhandling.

Schreiber stiller spørgsmålet om ”relationsprofession” kunne være en ny professionsforståelse for bibliotekarer? Det er et vilkår for bibliotekarer og biblioteksinstitutioner, at de ligger i konstant forhandling med de omgivelser, som de tjener. Biblioteker eksisterer ikke længere i kraft af sig selv, men må relatere sig til ikke bare en, men flere institutionelle kontekster – politikere, brugere og interessenter.

Her lader jeg lige min egen mening tone igennem: Jeg synes, at netop det lykkes for mange bibliotekarer og biblioteksinstitutioner. Dilemmaet er fortsat at lade sig inspirere og påvirke af samarbejdspartnere samtidig med at fastholde en egen entydig professionsforståelse. Måske består fremtidens bibliotekarprofessions kerne i en vis grad af fælles identitet, som fx andre humanistiske universitetsuddannelser, men tager farve og udtryk efter den konkrete kontekst og samarbejdsrelation?

Bente Weisbjerg og Hans Elbeshausen fortæller herefter om en ganske særlig samarbejdsrelation: Integrationsbibliotekarens erfaringer med etablering af nyt organisatorisk felt. Elbeshausen giver en teoretisk indgang til emnet og definerer et organisatorisk felt som bestående af de organisationer, der har et institutionelt liv tilfælles: Vigtige leverandører; forbrugere af ressourcer og produkter; myndigheder samt andre organisationer, der leverer tilsvarende serviceydelser og produkter. Weisbjerg fortæller herefter engageret om sit virke som integrationsbibliotekar i Vollsmose i Odense, hvor hun trækker på et register af helt særlige kompetencer. Tesen om en styrket biblioteksindsats på integrationsområdet; nemlig at bibliotekarer her tvinges ud i samarbejder,

der beriger deres professionelle projekt og giver udvidet selvforståelse, synes bekræftet af Weisbjergs oplæg.

Og så banker det på døren: Temadagens sidste taler, Jørgen Gleerup, lektor ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier ved Syddansk Universitet er ankommet!

Jørgen Gleerups forskningsmæssige interesse gælder overordnet set samspillet mellem den samfundskulturelle og den organisations- eller institutionskulturelle udvikling, i stigende grad med fokus på uddannelseskulturer, læring og pædagogik og han stiller os spørgsmålet, hvad det vil sige at drive biblioteksvirksomhed i det moderne videnssamfund? Her er netop de mange kontekster i spil for biblioteksinstitutionerne og for bibliotekarerne. Jørgen Gleerup taler således indledningsvist om ”kontekstens mange kontekster” og at det ikke er ufarligt at sætte egen profession på spil i en sådan situation. Det er der risiko forbundet med. Omvendt er der også risiko ved at lade være!

Jørgen Gleerup taler om professionskulturel læring ud fra tre forskellige fokus på viden, dels **den eksplicite viden**, som snarere kan udtrykkes ved at information kan lignedes med en ting, dels **viden som proces**, hvor viden er indlejret i mennesker og produktive systemer og hvor den tavse viden får betydning, dels **viden som innovation** og hvorledes denne opstår.

Professions- og organisationskulturer, som involverer faglig kompetence og kompetenceudvikling, har fokus på viden som proces. Professioner kendetegnes netop ved besiddelse af en særlig viden, et tavst handlingsberedskab, som bygger på intuition og erfaring. Der findes et professionelt repertoire – en professionel fortælling – som både binder sammen og er til forhandling.

Når bibliotekarprofessionen sætter sin profession på spil, er der fokus på viden som innovation. Det er i kulturmødet og samspillet mellem forskellige professions- og organisationskulturer, at tingene sker og frem for at tale om knowledge management, taler man her om knowledge enabling – et pædagogisk projekt, som skal hjælpe ny viden på vej.

Til sidst vender Gleerup tilbage til udgangspunktet om ”kontekstens mange kontekster”. I dette krydspres er det at bibliotekarprofessionen aktuelt udfordres i det moderne videnssamfund – en udfordring, temadagen på allerførneste vis har taget op til diskussion!

Der var tydeligvis blandt deltagerne lyst og mod til diskussion. Fortsætter diskussionen?

Oplæg fra temadagen ses på www.db.dk/kon/temadag

